

SKUPNA USMERJENA RAZPRAVA

»Skupaj smo uspešnejši: Aktualni izzivi sobivanja med romskim in večinskim prebivalstvom v Občini Kočevje«

8. oktober 2019, od 9.00 do 15.15

Turistični kompleks Jezero, Kočevje

Poročilo

Zapisala: mag. Marjeta Novak, zunanja moderatorka

Namen dogodka je bil z večdeležniškim pristopom nasloviti predvsem aktualne varnostne izzive in izzive na področju vzgoje in izobraževanja, da bi se zagotovilo učinkovito in usklajeno odzivanje institucij in izboljšanje sobivanja romskega in večinskega prebivalstva v Občini Kočevje.

Cilji usmerjene razprave so bili:

- doseči poglobljeno razumevanje tematike iz večdeležniške perspektive,
- identificirati ključna področja ukrepov,
- oblikovati nastavke ukrepov za izboljšanje situacije.

Na dogodku je sodelovalo 48 udeležencev: predstavniki Občine Kočevje; predstavnik romske skupnosti v občinskem svetu Občine Kočevje; člani komisije za spremljanje romske skupnosti v Občini Kočevje; predstavniki medobčinskega inšpektorata in redarstva občin Kočevje, Kostel in Osilnica; krajevnih skupnosti; civilne iniciative Stop nasilju; Ministrstva za pravosodje; Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport; Finančne uprave RS; Vrhovnega državnega tožilstva; policije; Centra za socialno delo Ljubljana – zahod (enota Kočevje); Zavoda RS za zaposlovanje, šol in Vrtca Kočevje; Ljudske univerze Kočevje; Centra šolskih in obšolskih dejavnosti – projekt Skupaj za znanje; Nacionalnega inštituta za javno zdravje; zdravstvenega doma in centra za krepitev zdravja; izobraževalnih ustanov; nevladnih organizacij; Zagovornika načela enakosti; in Urada za narodnosti.

Dogodek so moderirale mag. Marjeta Novak, certificirana profesionalna moderatorka, Natalija Vrhunc, mag., in Anja Novak.

Dogodek je imel 2 dela:

- I. Uvodne predstavitve za poglobljeno razumevanje situacije.
- II. Skupinsko delo: identificiranje področij ukrepov za napredek.

I. Uvodne predstavitve

V plenarnem delu razprave smo za celovito razumevanje situacije, trendov in izzivov prisluhnili govorcem z različnih perspektiv:

- **dr. Vladimir Prebilič**, župan Občine Kočevje,
- **Predrag Baković**, poslanec Državnega zbora Republike Slovenije,
- **Marjan Hudorovič**, predstavnik romske skupnosti v občinskem svetu Občine Kočevje,
- **Maksimiljan Vovk**, predstavnik civilne iniciative STOP nasilju v Kočevju,
- **Manuel Vesel**, Policijska akademija, Generalna policijska uprava,
- **Mirjam Kline**, Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije,
- **Katarina Hiti**, v. d. direktorja, Center za socialno delo Osrednja Slovenija – zahod,
- **Mitja Lavrič**, vzgojitelj predšolskih otrok, Vrtec Kočevje,
- **Peter Pirc**, ravnatelj OŠ Zbora odposlancev Kočevje.

V uvodnih predstavitvah je bilo poudarjeno, da je bila v zadnjih letih tematika sobivanja postavljena ob stran, zaradi česar so zadeve eskalirale. Zaradi več incidentov v zadnjem obdobju se strah in napetost med večinskim in romskim prebivalstvom večata.

Napredek je bil narejen na področju urejanja bivanjskih razmer v nekaterih naseljih (npr. Griček), v več drugih pa so razmere precej kritične (Trata, Mestni Log).

Število romskih prebivalcev narašča, s čimer so povezani problemi, ki se ne bodo rešili sami od sebe. Izzive je zato potrebno nasloviti celostno in delovati tako preventivno kot korekcijsko. Gre za kompleksen preplet različnih dejavnikov, ki vplivajo na kakovost življenja in sobivanja: od zagotovljenih najosnovnejših bivanjskih razmer do nujnosti vključenosti romskih otrok v vrtec in šolo, s čimer pridobijo osnovne jezikovne in socialne veščine za vključenost v družbo (zaposljivost, aktivno starševstvo in odgovorno državljanstvo). Predpogoj za napredek je dosledno delo in sodelovanje vseh pristojnih inštitucij za multidisciplinarno naslavljanje izzivov ter spremljanje napredka.

Varnost je skupni izziv tako večinskega kot romskega prebivalstva; ne le organov represije. Kršitve je potrebno dosledno prijavljati in preganjati ter tako podati jasen signal vsem prebivalcem o (ne)sprejemljivih

dejanjih.

Občine, ki imajo romsko prebivalstvo, imajo dodatne finančne in kadrovske izzive, zato bi s strani države potrebovale dodatno finančno podporo.

II. Skupinsko delo – področja ukrepov

Glede sobivanja med romskim in večinskim prebivalstvom ter vprašanja celovitega napredka na področju romske tematike v Občini Kočevje je bilo identificiranih pet ključnih področij za doseganje napredka, in sicer:

1. celovito izboljšanje varnostnih razmer;
2. izboljšanje učinkovitosti finančnih mehanizmov za spoštovanje zakonov;
3. izboljšanje izobrazbe romskih otrok in odgovorno starševstvo;
4. izboljšanje zdravja in zdravstvenega varstva Romov;
5. multidisciplinarno načrtovanje, sodelovanje in spremljanje napredka na lokalni ravni.

Predlagani ukrepi

1. Celovito izboljšanje varnostnih razmer

Ukrepi na lokalni ravni:

(1) **Ukrep: dosledno prijavljanje kršitev**

Možne ovire:

- strah pred pritiski ter izpostavljenost oškodovanca;
- dolgotrajni postopki;
- kljub temu, da je vloženega veliko truda, velikokrat ni epiloga (postopki se nekje zaustavijo).

Kako ovire preseči:

- redno in točno informiranje prebivalstva o nujnosti in načinih prijave (vključno z anonimnimi prijavi);
- hiter in odgovoren odziv vseh pristojnih institucij (institucije dosledno opravijo svojo vlogo v procesu).

(2) **Ukrep: Vključevanja in povezovanje romske skupnosti**

Možne ovire:

- družinski spori znotraj naselij, spori med naselji;
- pomanjkanje poglavarjev, ki so v preteklosti uživali ugled v romski skupnosti. Boj za moč znotraj naselij;
- predsodki na obeh straneh (na strani Romov in na strani večinskega prebivalstva).

Kako ovire preseči:

- romske skupnosti določijo koordinatorje, ki sodelujejo z romskim svetnikom.

(3) Predstavniki policije je v plenarnem prispevku predlagal tudi vzpostavitev **multidisciplinarnih varnostnih svetov**, kjer ti še niso vzpostavljeni in je zaznati potrebe, ki spremljajo varnostno situacijo in oblikujejo potrebne ukrepe.

Ukrepi na nacionalni ravni:

- (4) **Sprememba ustrezne zakonodaje**
(gl. točko 2: izboljšanje učinkovitosti finančnih mehanizmov)

2. Izboljšanje učinkovitosti finančnih mehanizmov za spoštovanje zakonov

- (1) **Ukrep: Sprememba zakonodaje na področju izvršbe in prekrškov za večjo učinkovitost denarnih sankcij**

Eden večjih izzivov glede spoštovanja norm in pravil je neučinkovitost denarnih kazni za prekrške in kazniva dejanja. Mnogi Romi namreč niso zaposleni in živijo od socialne pomoči. Nimajo prihodkov, ki bi bili podlaga za izterjave in izvršbe. Dolgovi delujejo destimulativno na motiviranost za zaposlitev, saj bi se njihovo poplačevanje trgalo od plač (ne pa tudi od denarne socialne pomoči). Nekateri Romi imajo tudi po več 10.000 EUR (celo 90.000 EUR) tovrstnih dolgov. Hkrati pa nekateri razpolagajo s premoženjem, ki je nesorazmerno veliko glede na njihove uradne prihodke.

Predstavniki Ministrstva za pravosodje je med razpravo pojasnil, da se proučuje potreba po spremembi ustrezne zakonodaje, ki bo naslovila tudi ta izziv. Predvidoma se tudi ob morebitni spremembi zakonodaje kazni za prekrške ne bodo trgale od denarne socialne pomoči.

Možne ovire:

- dolgotrajni postopki;
- zadržki zagovorniških institucij;
- nepoznavanje dejanskih razmer v najbolj ranljivih romskih skupnostih (»terena«) s strani odločevalcev.

Kako ovire preseči:

- strokovno in ekonomsko utemeljiti pozitivne učinke tovrstnih zaposlitev in jih prenesti odločevalcem;
- odločevalce seznaniti z razmerami na terenu (ogledi na terenu v ranljivih naseljih).

- (2) **Ukrep: Ugotavljanje nesorazmerne vrednosti premoženja ter odvzem premoženja nezakonitega izvora**

Možne ovire:

- odsotnost podatkov in evidenc (policija, finančni urad, okrožna državna tožilstva);
- postopki ugotavljanja prirasta premoženja, ki se ugotavljajo pod pogoji in na podlagi rizičnosti, ki veljajo za vse davčne zavezanke enako.

Kako ovire preseči:

- vzpostavitev sistema za zbiranje podatkov;
- povezava evidenc za učinkovito ukrepanje;
- dosledno prijavljanje in odzivanje pristojnih institucij.

- (3) **Ukrep: Nadzor namenske porabe socialnih prejemkov**

Možne ovire:

- kadrovska podhranjenost pristojnega centra za socialno delo: tak pristop zahteva dodaten angažma zaposlenih;
- nestrinjanje prejemnika, ki je predpogoj za nadzor nad namensko porabo;
- neznanje upravljanja z denarjem; poraba kmalu po prejemu socialnih transferjev; posledično nelegalno izposojanje z odušnimi obrestmi;

- sistemsko: nepoznavanje dejanskih razmer v najbolj ranljivih romskih skupnostih (»terena«) s strani odločevalcev na nacionalni ravni.

Kako ovire preseči:

- kadrovska okrepitev pristojnega centra za socialno delo (vključno z romskimi koordinatorji oziroma delavci) za celovito in kontinuirano spremljanje družin od zgodnjega otroštva naprej.

(4) **Ukrep: Finančne stimulacije za obiskovanje vrtca in šole**

Obiskovanje vrtca toliko časa, da se romski otrok nauči slovensko in osvoji veščine ter pravila (zgodnja socializacija), je predpogoj za uspešno obiskovanje šole (mnenja so različna: od 1 do 4 leta obiskovanja vrtca), kar je predpogoj za zaposljivost in polno vključitev v družbo.

Sedanja zakonodaja ne spodbuja romskih staršev, da bi si prizadevali za vključevanje otrok v vrtec pred 4. letom starosti (otroški dodatek je v tem primeru za 20 % višji). Prav tako ni učinkovitih finančnih mehanizmov za neupravičeno neobiskovanje šole pri šoloobveznih otrocih (denarne kazni so večinoma neizterljive, saj mnogi romski starši prejemajo le socialne prejemke, ki pa ne morejo biti predmet izvršb).

Možne ovire:

- dolgotrajni postopki;
- zadržki zagovorniških institucij;
- nepoznavanje dejanske situacije na »terenu« (v najbolj ranljivih romskih naseljih) s strani odločevalcev (ministrstva, državni zbor, zagovorniške institucije ...).

Kako ovire preseči:

- sprememba zakonodaje:
 - aktivno starševstvo spodbujati s finančnimi mehanizmi. Socialna pomoč naj ima variabilni del, ki je višji, če otrok hodi v vrtec;
 - neupravičeno neobiskovanje šole naj ima za posledico nižje otroške dodatke, saj je z neobiskovanjem šole dolgoročno dobrobit otroka močno kršena;
- obiski odločevalcev na terenu za seznanjenje z razmerami, v katerih živijo romski otroci (predvsem v najbolj ranljivih družinah in naseljih).

(5) **Ukrep: Odpis (dela) dolgov v povezavi z izkazanim odgovornim vedenjem**

V razpravi je bil večkrat omenjen predlog za amnestijo dolgov brezposelnih Romov. Zaradi možnih izvršb dolgovi negativno vplivajo na motiviranost za zaposlitev.

Amnestija je smiselna le, če stimulira odgovornejše vedenje. V nasprotnem primeru se bo situacija po amnestiji ponovila.

Predlog je bil, da naj se odgovornejše vedenje izkaže npr. z dveletno zaposlitvijo, po kateri bi bil možen (delni) odpis dolgov.

(6) **Ukrep: Dodatna nenamenska sredstva za občine z romskim prebivalstvom**

Občine z romskim prebivalstvom imajo glede na preostale občine številne dodatne izzive – od infrastrukturnih do kadrovskih (pristojne institucije zaradi jezikovnih in kulturnih ovir porabijo več časa za delo s pripadniki romske skupnosti kot večinskega prebivalstva; potrebna je dodatna infrastruktura in storitve).

Večinsko prebivalstvo je večinoma nenaklonjeno preferenčni obravnavi Romov. Le-ta vzbuja dodatna trenja in napetosti.

Iz teh razlogov je potrebna sistemska ureditev dodatnega financiranja občin z romskim prebivalstvom. Vsaj del sredstev naj bo nenamenski, da lahko občina z njimi pokrije tiste projekte, ki so najbolj prednostni glede na lokalne specifike.

3. Izboljšanje izobrazbe romskih otrok in odgovorno starševstvo

Ukrepi na lokalni ravni

(7) Ukrep: Vzgoja romskih staršev za aktivno starševstvo

Aktivno starševstvo je potrebno spodbujati z:

- ozaveščevalnimi aktivnostmi (terensko delo z manjšimi skupinami romskih staršev na terenu – v naselju; redni obiski romskih staršev v šoli itd.);
- s sankcijami (obiskovanje šole kot predpogoj za prejemanje celotnega otroškega dodatka: *ta mehanizem je podrobneje predstavljen v točki 2: »Izboljšanje učinkovitosti finančnih mehanizmov za spremembo vedenj.«*).

Možne ovire za ozaveščevalne aktivnosti:

- izobrazba in zaposlitev nista vrednota v najbolj ranljivih romskih skupnostih, zato ni zanimanja staršev za udeležbo na tovrstnih aktivnostih in obiskih v šoli;
- pomanjkanje zaupanja s strani romskih staršev do strokovnih delavcev;
- kadrovska podhranjenost na CSD za intenzivno delo z najbolj ranljivimi družinami.

Kako ovire preseči:

- redno obiskovanje šole zapisati kot predpogoj za prejemanje otroških dodatkov v individualnih dogovorih z družinami o namenski rabi socialnih transferjev;
- prejemanje socialnih prejemkov pogojiti z obiskovanjem programov/šol za aktivno starševstvo ter redni (mesečni) obiski v šoli za spremljanje otrokovega napredka;
- promocija prednosti nadaljevanja šolanja, redne zaposlitve, neodvisnosti in družbene sprejetosti (za starše in otroke);
- multidisciplinarni pristop: sodelovanje vrtcev, šol, centrov za socialno delo, ljudskih univerz in zdravstvenih inštitucij za podporo aktivnemu starševstvu: programi v naseljih in znotraj institucij;
- na centrih za socialno delo zaposliti romske pomočnike oziroma koordinatorje, ki bodo vez z najbolj ranljivimi družinami.

(8) Ukrep: Prijavljanje zanemarjanja otrok v primeru neobiskovanja šole

Možne ovire:

- zavedanje neučinkovitosti postopkov: denarne kazni niso učinkovite, saj mnoge romske družine nimajo dohodkov iz dela in premoženja, ki bi bili v primeru neplačevanja podlaga za izterjavo. Kljub temu pa prijavljanje zanemarjanja otrok poda jasen signal staršem in skupnosti, da je tako ravnanje nesprejemljivo.

Kako ovire preseči:

- krepiti zavedanje pristojnih institucij (šole, centri za socialno delo, policija) o tematiki in doslednem ukrepanju;
- razmisliti o drugih oblikah sankcij: zaporna kazen, odvzem otroka itd.

(9) Ukrep: Stimulacija predšolske vzgoje

Možne ovire:

- nizka veljava izobraženosti in zaposlenosti;
- strah pred izgubo vloge matere;

- finančna nestimuliranost: manjši prihodki iz naslova otroških dodatkov, če gre otrok v vrtec pred 4. letom starosti (*ta ovira je naslovljena pod točko 2.: Izboljšanje učinkovitosti finančnih mehanizmov za spremembo vedenj*).

Kako ovire preseči:

- redno in kontinuirano delo na terenu z otroki in starši (v Kočevju se je kot uspešen model oziroma program izkazal tudi skrajšan program predšolske vzgoje – na podlagi razpisa Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport; Vrtec Kočevje si tudi v prihodnje želi, da bi se tovrstni programi nadaljevali, saj je potreben čas, da se počasi vključi vse več otrok).

Ukrepi na nacionalni ravni

(10)Ukrep: Sistematizacija in normativi za število romskih pomočnikov

Predstavnica Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport je v razpravi povedala, da bo profil romskega pomočnika zaradi zelo pozitivnih izkušenj sistemiziran s šolskim letom 2021; do takrat se bo financiral preko projekta Skupaj za znanje, ki ga izvaja Center šolskih in obšolskih dejavnosti.

Ravnatelj šole je opozoril na sistemsko anomalijo glede normativov za sofinanciranje dodatnih strokovnih delavcev za delo z Romi, saj naj se ti ne bi prilagajali glede na večje število romskih otrok. Najvišji normativ možen sta dva dodatna strokovna delavca, in sicer če je v razredu 45 romskih otrok ali več. OŠ Zbora odposlancev v Kočevju ima 66 romskih otrok in bi zato potrebovala sorazmerno višje število dodatnih strokovnih delavcev (vsaj 3).

(11)Ukrep: Devetletno osnovnošolsko izobraževanje kot predpogoj za pridobitev voznškega izpita

Največji osip šoloobveznih romskih otrok je v zadnji triadi. V tej starosti se zlasti fantje začnejo zanimati za vožnjo avtomobilov. Predstavniki osnovne šole je predlagal, da se opravi premislek o tem, da bi se spremenili pogoji, ki so določeni za opravljanje voznškega izpita. Fantje bi bili namreč, če bi vedeli, da je predpogoj opravljen devetletno šolanje (ne glede na to, koliko razredov je izdelanih), izjemno pozitivna motivacija za redno obiskovanje šole. Hkrati pa bi bil to dodaten zrelostni test za uporabo avtomobila.

Možne ovire:

- dolgotrajni in zapleteni postopki spremembe zakonodaje.

Kako ovire preseči:

- Urad za narodnosti idejo posreduje ustreznim institucijam (pristojno Ministrstvo za infrastrukturo).

(12)Ukrep: Prilagoditve minimalnih standardov znanja po predmetnikih za romske učence

Trenutni šolski sistem je za romske otroke iz ranljivih družin zahteven in nehuman. Zaradi prikrajšanosti (jezikovne, socialne) v primerjavi z večinskimi otroki romski otroci nimajo realnih možnosti za doseganje občutka uspešnosti, kar negativno vpliva na motiviranost za šolsko delo, možnosti za uspešno zaključitev šolanja in na zdravo samopodobo. Zlasti sta problematična slovenščina (kot drugi) in angleščina (kot tretji tuj) jezik.

Možne ovire:

- pomisleki o enakih pravilih za vse;
- nerazumevanje kompleksnosti šolske problematike iz romske perspektive (na strani odločevalcev).

Kako ovire preseči:

- organizirati posvet na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport za konstruktivno naslavljanje te tematike.

4. Izboljšanje zdravja in zdravstvenega varstva Romov

(13) Ukrep: Opolnomočenje romskih mladostnikov in staršev za zdravo spolnost, nosečnost in starševstvo

Možne ovire:

- teme, povezane z reproduktivnim zdravjem, so v romskih skupnostih tabu;
- stigma in sram;
- nezainteresiranost moških; ženske potrebujejo njihovo privoljenje za udeležbo v programih;
- nezaupanje do strokovnih delavcev.

Kako ovire preseči:

- načrtno, redno in kontinuirano delo v naselju z multidisciplinarnim pristopom (zdravstveni dom/center za krepitev zdravja/ginekološke ambulante, šola, ljudska univerza);
- šole za starše v romskem naselju (teme: nosečnost, porod, dojenje, nega dojenčka ...);
- usposabljanje za zdravo spolnost (zaščita pred neželjeno nosečnostjo, spolno prenosljive bolezni, krvni delikti itd.): v šoli, zdravstvenih domovih in v naseljih;
- pridobiti zaupanje: osebni pristop; romski pomočniki in drugi medkulturni posredniki.

(14) Ukrep: Zmanjševanje in preprečevanje odvisnosti

V romskih naseljih je močno prisotna cela vrsta odvisnosti: od tobaka, alkohola, zdravil (pomirjeval, uspaval), prepovedanih drog, energijskih pijač.

Možne ovire:

- pomanjkanje zavedanja o dolgoročni škodljivosti omenjenih substanc in posledično velika razširjenost odvisnosti (prednost kratkoročnim učinkom);
- negativna samopodoba;
- nezaupanje do strokovnih delavcev.

Kako ovire preseči:

- multidisciplinarni pristop: zdravstveni dom (in center za zdravljenje in preprečevanje odvisnosti) naslovi problem v sodelovanju s centrom za socialno delo in policijo.

(15) Ukrep: Skrb za osnovno zdravje in higieno

Možne ovire:

- pomanjkanje zavedanja o pomenu zdravja in zdravstvenega varstva za kakovostno življenje in zdrave skupnosti;
- pomanjkanje temeljne infrastrukture v najbolj ranljivih naseljih (bivanjske razmere – ni tekoče vode, natrpana bivališča, skupne spalnice več generacij ...);
- pomanjkanje zaupanja v strokovne delavce;
- jezikovne ovire.

Kako ovire preseči:

- povezovanje zdravstvenih ustanov in šole za oblikovanje preventivnih programov;
- ozaveščanje o pomenu izbire osebnega zdravnika;
- osebni pristop.

5. Multidisciplinarno načrtovanje, sodelovanje in spremljanje napredka na lokalni ravni

Možne ovire:

- (ne) vključevanje deležnikov;
- pomanjkanje razumevanja vodstva za sodelovanje strokovnjakov (in za organiziranje časa zanje).

Kako ovire preseči:

- izdelati strategijo;
- organizirati redna srečanja posvetovalnega telesa za naslavljanje romske tematike: načrtovanje, spremljanje, odzivanje in vrednotenje napredka;
- občina kot koordinator, ki zagotavlja kontinuiteto srečanj.